

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

İZMİR MUSEVİ CEMAATİ HAHAMBAŞILIĞI / TÜRKİYE KARARI

(Başvuru No. 1574/12)

KARAR

Madde 34 • Dava açma ehliyeti (*Locus standi*) • Madde 35 § 3 a) • Kişi bakımından bağdaşmama (*Ratione personae*) • Hahambaşılığın başvuran olarak kabul edilmesi • Müritlerini temsil eden ve Osmanlı döneminden kalma hükümlerle yönetilen dini bir kurum olması • Kendi adına taşınmaz mallar edinme ve bunları serbestçe kullanma • Dava açma ve taşınmaz mal edinme ehliyetinin idari makamlar veya ulusal mahkemeler tarafından hiçbir zaman sorgulanmamış olması

1 No.lu Protokol, Madde 1 • Mülkiyete saygı • Ulusal mahkemelerin, ilgisiz hükümler uyarınca, başvurana ait eski bir sinagogun inşa edildiği arazinin tapu siciline başvuran adına kaydedilmesini öngörülemeyen bir şekilde reddetmesi • Arazinin Hazine adına kaydedilmesi • 1 No.lu Protokol, Madde 1 uygulanabilir • Mülk teşkil eden malvarlığı menfaati • Başvuranın sinagogu, aralıksız ve davasız olarak yaklaşık dört yüzyıl boyunca zilyetliğinde bulundurması • Belirli özelliklerle nitelendirilen arazi ve binanın Musevi cemaatinin dini yaşamıyla bağlantılı olarak kullanılması

STRAZBURG

21 Mart 2023

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli düzeltmelere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2023. Bu gayri resmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığı / Türkiye davasında,

Başkan

Arnfinn Bårdsen,

Hâkimler

Jovan Ilievski,

Pauliine Koskelo,

Saadet Yüksel,

Lorraine Schembri Orland,

Frédéric Krenc,

Davor Derenčinović,

Bölüm Yazı İşleri Müdürü Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan davanın temelinde bulunan ve bu Devletin dini kurumu olan İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığının 2 Aralık 2011 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvuruyu (no. 1574/12),

Tarafların görüşlerini dikkate alarak,

28 Şubat 2023 tarihinde gerçekleştirilen müzakerelerin ardından,

Anılan tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Mevcut dava, başvuranın uzun zamandır aralıksız zilyedi olduğu bir taşınmazın -üzerine eski bir sinagogun inşa edildiği arazi- kendi adına tapu siciline tescili isteminin reddedildiği hukuki süreçle ilgilidir. İzmir Yahudi Cemaati Hahambaşılığı, ulusal makamların, 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile güvence altına alınan mülkiyete saygı hakkını ihlal ettiğini iddia etmektedir.

OLAY VE OLGULAR

2. Başvuran, İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığıdır (Bundan böyle metinde “İzmir Hahambaşılığı” veya “başvuran” olarak anılacaktır). Olayların meydana geldiği dönemde, üyelerini Musevi inancına mensup Türk vatandaşlarının oluşturduğu dini bir kurumdur. 3 Aralık 2011 tarihinde vakıf statüsü kazanmış ve “İzmir Musevi Cemaati Vakfı” adını almıştır. Mahkeme önünde, İstanbul Barosuna kayıtlı avukatlar E. Zonana ve Şemsi Levi tarafından temsil edilmektedir.

3. Türk Hükümeti (“Hükümet”), kendi görevlisi olan, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanı Hacı Ali Açıkgül tarafından temsil edilmektedir.

DAVANIN KOŞULLARI

A. Davanın Konusu

4. XV. yüzyılda İspanyol Yahudileri İspanya’dan sınır dışı edilmiştir. Bunların bir kısmı Osmanlı topraklarına, özellikle de İzmir’e göç etmiştir. Bu bölgede yaşayan Yahudilerle karışmış ve birçok hastane, sinagog, okul ve başkaca kurumları inşa etmişlerdir. O dönemde, gayrimüslim cemaatlerin, Osmanlı İmparatorluğu içinde “Millet Sistemi” adı verilen dini cemaatler sistemi gereğince kendi dini veya sivil kurumları mevcuttu. Hahambaşılık, 19 Mart 1865 (23 Şevval 1281) tarihinde kabul edilen Hahambaşılık Nizamnamesi ile yasal statü kazanmıştır.

5. Osmanlı İmparatorluğu hukuk sisteminde, gayrimüslim dini cemaatlere ait kurumlar tüzel kişiliğe sahip değillerdi ve taşınmaz mallarını tapu sicilinde aziz kişiler (nam-ı mevhum) veya güven duydukları kişiler (nam-ı müstear) adına tescil ettirmişlerdi. Hicri 16 Şubat 1328 tarihli tüzel kişilerin gayrimenkul mülkiyeti hakkında geçici kanunla (“1912 tarihli geçici kanun”) (Eşhası Hükmiyenin Envali Gayrimenkule Tasarrufuna Dair Kanunu

Muvakkat) bu kurumların mülkiyet hakkını tanınmıştır. Bu geçici kanun uyarınca, gayrimüslim cemaatlere bağlı birçok kurum, zilyetliğindeki taşınmaz mallara ilişkin bir liste sunmuş ve bunları tapu sicilinde kendi adlarına tescil ettirme olanağı bulmuşlardır. Ancak, İzmir Hahambaşılığı bu yönde bir başvuruda bulunmadığı için, mevcut başvuruya konu olan sahip olduğu taşınmaz, bu geçici kanun kapsamında kendi adına tescil edilmemiştir.

6. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, 13 Haziran 1935 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan vakıfların tüzel kişiliğini tanıyan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş gayrimüslim cemaatlere bağlı kurumlara, başkaca hususların yanı sıra, gelirlerinin niteliğini ve miktarını belirten ve taşınmaz mallarını listeleyen, bu sayede söz konusu kanun kapsamında vakıf statüsü kazanabilecekleri bir beyanname ("1936 Beyannamesi" olarak adlandırılmaktadır; bk. *Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı/Türkiye*, no. 34478/97, § 26, 9 Ocak 2007) sunma yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak gayrimüslim cemaatlere bağlı birçok kurumun aksine, İzmir Hahambaşılığı bu imkânı da kullanmamıştır. Herhangi bir beyanname sunmamış; dolayısıyla vakıf statüsü kazanmamıştır.

7. Başvuranın gayrimüslim cemaatlere bağlı vakıf ("cemaat vakfı") statüsü kazanmamış olmasına rağmen, İzmir Musevi Cemaatine ait birçok taşınmaz, tapu sicilinde "sinagog" olarak kendi adına tescil edilmiştir. Ancak başvuran, yetkili makamların, ihtilaf konusu taşınmazın kendi adına tescil edilmesine olanak sağlayan 19 Mart 1865 tarihli Hahambaşılık Nizamnamesini tam olarak yerine getirmemesi nedeniyle bunun kendi adına tescil edilemediğini belirtmektedir. Başvuran, İzmir Asliye Hukuk Mahkemesinin 14 Nisan 1950 tarihinde verdiği ve Yargıtayın 23 Eylül 1957 tarihinde onadığı kararla, bir sinagogun mülkiyetini edinebildiğini belirtmektedir. Nitekim başvuranın bir suretini ibraz ettiği bu karardan, İzmir Asliye Hukuk Mahkemesinin, Hazinenin, İzmir Hahambaşılığının tüzel

kişiliği bulunmadığına yönelik iddiasını reddettikten sonra, başvuranın, 19 Mart 1865 tarihli Hahambaşılık Nizamnamesi gereğince tüzel kişilik kazanmasını ve ihtilaflı taşınmazın uzun zamandır sinagog olarak hizmet vermesini göz önünde bulundurarak, İzmir’de bulunan bir taşınmaz malın - mevcut başvuruya konu olan dışında - tapu siciline başvuran adına tescil edilmesine karar verdiği anlaşılmaktadır.

8. Mevcut davaya konu olan taşınmaz, başlangıçta bir bina ve 794 m² arsadan oluşmaktaydı (İzmir ili, Güzelyurt Mahallesi, Azizler Caddesi, no. 44’te bulunmaktaydı). 1930 yılında yapılan kadastro çalışması neticesinde (200 ada, 6 parsel sayılı), başvuran tarafından bir sureti sunulan kadastro beyanname ve kayıt varakasında, ilgili vergi kayıtlarına göre buranın Hahamhane olduğu belirtilmiştir. Ancak, söz konusu belgede ihtilaflı taşınmazın malik hanesi boş bırakılmıştır. Benzer şekilde, başvuran, sırasıyla 8 Aralık 1930, 6, 7 ve 11 Nisan 1931, 4 Şubat 1953 ve 3 ve 26 Mart 1954 tarihli yazışmalar ibraz etmiş olup bu yazışmalardan, tapu siciline kendi adına tescil edilmiş olmamasına rağmen, başvuranın söz konusu taşınmazı senetsiz tasarruf ettiği anlaşılmaktadır. Son olarak, 25 Ağustos 1989 tarihinde yapılan imar uygulaması neticesinde, söz konusu taşınmaz, İmar Kanunu’na dayanarak yapılan imar uygulamasında düzenleme ortaklık payı düşüldükten sonra 282 m² yüzölçümü (10 no.lu parsel), 439 m² yüzölçümü (11 no.lu parsel) olmak üzere iki parsel bölünmüştür. Ancak söz konusu belgede, üçüncü şahıslar adına kayıtlı olan 10 no.lu parselin (1 131/2400) bir kısmı hariç olmak üzere, bu iki parselin malik hanesi yine boş bırakılmıştır.

9. Binanın 1605 yılında inşa edildiği; önceleri sinagog, sonrasında İzmir Hahambaşının evi olarak kullanıldığı kaydedilmelidir. Başvuran, söz konusu binanın daha sonra hahamlığın idari binası olarak kullanıldığını; İzmir Ticaret Odası ve Konak Belediyesi ile binanın kültür merkezine dönüştürülmesi konusunda anlaşmaya varıldığını ifade etmektedir. Ayrıca taşınmaza ait vergileri ödemeye devam ettiğini de belirtmektedir. Dosya unsurlarına göre, söz konusu bina harap durumdadır.

B. İhtilaf Konusu Taşınmazın Hazine Adına Tescili

10. Başvuran, 30 Ekim 2000 tarihinde, ihtilaflı taşınmazın (10 no.lu parselin 1269/2400 hissesi ve 11 no.lu parsel) tapu sicilinde kendi adına tescil edilmesi için İzmir Kadastro Mahkemesi nezdinde (“Kadastro Mahkemesi”) dava açmıştır.

11. Kadastro Mahkemesi tarafından atanan bir bilirkişi tarafından 24 Nisan 2002 tarihinde düzenlenen rapor dava dosyasına konulmuştur. Bilirkişi, ihtilaflı parseller üzerinde, Musevi cemaati tarafından sinagog; raporunu hazırladığı tarihte ise idari bina olarak kullanılan bir bina bulunduğunu belirtmiştir. Bitişikteki taşınmazla ilgili olarak ise, tapu sicilindeki bilgilere dayanarak, bu taşınmaz üzerine bir sinagog inşa edilmiş olduğunu teyit etmiştir. Ayrıca, söz konusu belgede bu taşınmazın malik hanesinin boş bırakıldığını ve 1930 yılında yapılan ilk kadastro çalışmasının tamamlanması gerektiğini belirtmiştir.

12. Kadastro Mahkemesi 10 Temmuz 2002 tarihli kararla, davanın esasına bakmakla görevli olmadığına karar vererek dosyayı İzmir Kadastro Müdürlüğüne göndermiştir. Bu karar, 1 Temmuz 2003 tarihinde Yargıtay tarafından onanmıştır.

13. İzmir Vakıflar Genel Müdürlüğü 20 Ekim 2004 tarihinde, İzmir Kadastro Müdürlüğü’nün istemi üzerine, Vakıflar Meclisince ihtilaflı taşınmazın başvuran adına tescilinin yapılmasının uygun bulunduğunu belirten belge düzenlenmediğini belirtmiştir.

14. 8 Aralık 2004 tarihinde, ihtilaflı taşınmaz üzerinde yapılan ek kadastro çalışması neticesinde kadastro tutanağı hazırlanmıştır. Tutanakta, ihtilaflı taşınmazın başvuran adına tescilinin yapılmasının Vakıflar Meclisince uygun görüldüğünü belirten yetki belgesinin ve taşınmazın başvuran adına tescilinin yapılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının da bulunmadığı vurgulanmıştır. Aynı şekilde, Kadastro Mahkemesi önündeki dosyada, söz konusu taşınmazın başvuran adına tescilinin yapılması

gerektiğini düşündürecek herhangi bir belgenin bulunmadığı belirtilmiştir. Netice itibarıyla, tapu kayıtlarında 10 no.lu parselin -1269/2400 hissesi- ve 11 no.lu parselin malikinin Hazine; söz konusu parseller üzerine inşa edilmiş tek katlı binanın malikinin ise başvuran olarak belirtilmesine karar verilmiştir.

15. Ek kadastro çalışmasının tamamlanmasının ardından, başvuran, 11 Ocak 2005 tarihinde, Kadastro Mahkemesi nezdinde dava açarak, taşınmazın kendi adına tescilini talep etmiştir. Başvuran, diğerinin yanı sıra, Yargıtayın, bir taşınmazın kendi adına tescil edilmesine ilişkin 23 Eylül 1957 tarihli kararına dayanarak, 2004 yılında tamamlanan ikinci kadastro tespitlerine itiraz etmiştir (yukarıda 7. paragraf).

16. Kadastro Mahkemesi 14 Nisan 2005 tarihinde, davanın esasına bakmakla görevli olmadığına karar vererek davayı İzmir Asliye Hukuk Mahkemesine göndermiştir.

17. İzmir Asliye Hukuk Mahkemesi 13 Ekim 2006 tarihinde söz konusu taşınmazın bulunduğu yerde keşif icra etmiştir. Keşif sırasında, başvuranın temsilcisi, söz konusu taşınmazın başvurana ait olduğunu; önceleri sinagog, sonrasında hahambaşının evi olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Başvuranın taşınmazı bir süredir kullanmadığını ancak emlak vergilerini ödemeye devam ettiğini de eklemiştir.

18. Bilirkişi raporu 31 Ekim 2006 tarihinde dosyaya eklenmiştir. Raporda, 1930 yılında yapılan kadastro çalışmasından sonra, ihtilaflı taşınmazın sınırlarının ilgili belge düzenlenmeden belirlendiği, söz konusu taşınmazın “sinagog” olarak sınıflandırıldığı, malik hanesinin boş bırakıldığı ve dosyada vergi kaydının bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, taşınmazın zilyetliğinin nizalı olduğunu ve devamlı olarak fasılalara uğradığı kaydedilmiştir. Öte yandan, gayrimüslim cemaatlere bağlı vakıfların, Vakıflar Meclisinin izniyle, taşınmaz mallarını kendi adlarına tescil ettirme olanağına sahip oldukları belirtilmiştir. İhtilaflı taşınmazın başvuran adına tescil edilmesi için Vakıflar Meclisince düzenlenmiş belgenin ve Bakanlar

Kurulu kararının bulunmadığı da kaydedilmiştir. Aralıksız zilyetlik veya Vakıflar Kanunu'nda öngörülen şartların oluşmadığını göz önünde bulundurarak, taşınmazın başvuran adına tescili için Bakanlar Kurulunun kararı bulunmadığından, söz konusu taşınmazın Hazine adına tescil edilmesinin uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

19. Asliye Hukuk Mahkemesi 7 Aralık 2006 tarihinde ihtilaflı taşınmazın tapu siciline Hazine adına; 10 no.lu parsel üzerindeki binanın ise başvuran adına tesciline karar vermiştir.

20. Başvuranın temyizi üzerine Yargıtay, 18 Haziran 2007 tarihli kararla, kadastro kayıtlarının henüz tamamlanmamış olduğu gerekçesiyle davanın Kadastro Mahkemesince görülmesi gerektiği değerlendirmesinde bulunarak 7 Aralık 2006 tarihli kararı bozmuştur.

21. Asliye Hukuk Mahkemesi 9 Kasım 2007 tarihli kararla görevsizlik kararı vererek Yargıtayın kararına uymuştur.

22. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından görevsizlik kararı verilmesi sonrasında, Kadastro Mahkemesi 21 Mart 2008 tarihinde, aşağıdaki gerekçelerle ihtilaflı parsellerin (10 no.lu parsel -1269/2400 hissesi- ve 11 no.lu parsel) Hazine adına tesciline karar vermiştir:

“(…) [Kadastro çalışmalarından anlaşıldığı üzere], 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda yapılan değişiklik uyarınca, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğüne [ihtilaflı taşınmazın] durumu bildirilmiştir. Adı geçen Müdürlüğün 20 Ekim 2004 tarihli yazı ile ihtilaf konusu taşınmazın İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığı adına tescilinin yapılmasının Vakıflar Meclisince uygun bulunduğu dair vereceği belgenin bulunmadığını belirtmiştir. [Öte yandan] söz konusu taşınmazın Hahambaşılık adına tescilinin yapılmasına dair Bakanlar Kurulu kararı bulunmamaktadır. Kadastro Mahkemesi, önündeki dosyada söz konusu taşınmazın Hahambaşılık adına tescili için herhangi bir belge bulunmaması nedeniyle şu kadastro tespitlerini yapmıştır: 10 no.lu parselde 1269/2400 hissenin ve 11 no.lu parselin ise tamamı Hazine adına ve 10 no.lu parsel üzerindeki yapı (muhtesat) İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığına adına kaydedilmelidir. Dosyanın unsurlarının tamamı ve ihtilaf konusu taşınmaz malların başvuran adına tescilini gerektirir kesin delil unsuru bulunmaması dikkate alındığında, İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığı tarafından yapılan itirazın reddedilmesi ve bir

İZMİR MUSEVİ CEMAATİ HAHAMBAŞILIĞI / TÜRKİYE KARARI

yandan 10 no.lu parselin 1269/2400 hissesinin ve 11 no.lu parselin tamamının Hazine adına tapuya kaydedilmesine, öte yandan 10 no.lu parselde bulunan tek katlı eski yapı Hahamhanenin, İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığı adına kaydedilmesi uygundur. (...)"

23. Başvuranın temyizi üzerine, Yargıtay 15 Mart 2011 tarihli kararla -6 Haziran 2011 tarihinde ilgiliye tebliğ edilen- Kadastro Mahkemesinin 21 Mart 2008 tarihli kararında belirttiği gerekçeleri onamış ve aşağıdaki hususları eklemiştir:

“1912 yılında kabul edilen Eşhas-ı Hükmiyenin Envali Gayrimenkuleye Tasarruflarına Mahsus Kanununu Muvakkatin Fıkra-i muvakkati ile “Osmanlı cemaati ve müessesatı hayriyesi namlarına (...) tasarruf olunagelen emvali gayrimenkule iş bu kanunun neşir ve ilanından itibaren 6 ay zarfında müracaat olunduğu surette (...) muharrer şeraite tevfikân müesseseler namlarına tashih olunur. Bu müddet zarfında tashih için defteri hakani idarelerine baistida müracaat olunmayan, ikamei dava edilmeyen muhallerin andan sonra müesseselere aidiyetleri iddiası mesmu olamaz.” denilmiştir. Bu süre 11 Eylül 1329 (1913) tarihli Kanun ile 6 ay uzatılmış, son olarak müracaat süresi 30 Mart 1329 (1913) tarihli Kanun’un 4 maddesiyle tekrar 6 ay süreyle uzatılmıştır. Somut olayda (...) 6 aylık süre içinde dava açıldığı ve defteri hakani idarelerine kaydının geçtiği ileri sürülüp kanıtlanamadığına göre mahkemece oluşturulan hükümde bir isabetsizlik bulunmadığından temyiz itirazlarının reddi ile hükmün onanmasına (...) karar verildi. (...)”

C. Başvuranın Vakıf Statüsü Kazanması

24. Başvuran, 28 Kasım 2011 tarihinde, gayrimüslim cemaatlere bağlı vakıf statüsü kazanmak için Vakıflar Genel Müdürlüğüne başvuruda bulunmuştur.

25. Vakıflar Meclisi 13 Aralık 2011 tarihinde, başvurana vakıf statüsü vererek başvurusunu kabul etmiştir. Bu kararla başvuran, “İzmir Musevi Cemaati Vakfı” adı altında tüzel kişiliğe sahip vakıf statüsü kazanmıştır.

26. Bu tarihte, başvuran, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 11. maddesinin 1. fıkrası uyarınca (28 Kasım 2011 tarihinde kabul edilen bu hüküm, dini azınlıklara ait vakıfların “1936 Beyannamesinde” belirtilen taşınmaz malların

kendi adlarına tescili için başvuruda bulunmalarına imkân vermektedir.), mevcut davaya konu olan taşınmaz da dâhil olmak üzere, yirmi dokuz taşınmazın mülkiyetinin kazanılması için Vakıflar Müdürlüğüne başvurmuştur.

27. Vakıflar Meclisi, sırasıyla 12 ve 27 Aralık 2012 tarihlerinde verdiği iki kararla, söz konusu talebi,- mevcut başvuruya konu olan taşınmaz da dâhil olmak üzere- on dört taşınmazın, 5537 sayılı Kanun’un geçici 11. maddesi kapsamında olmadıkları gerekçesiyle kısmen reddetmiştir. Buna karşın, İzmir Musevi Cemaati Vakfının talebini, diğer on beş taşınmazla ilgili olarak kısmen kabul ederek, söz konusu taşınmazların bu vakıf adına tescillerine karar vermiştir. Vakıflar Meclisi bu kararı verirken bir yandan ilgili vakfın söz konusu taşınmazlara sahip olması, diğer yandan tapu kayıtlarında söz konusu taşınmazların, diğerlerinin yanı sıra, “İzmir Karataş Musevi ibadethanesi” veya “Musevi cemaati adına” tam mülkiyetle kayıtlı olması olmak üzere iki unsura dayanmıştır. Tapu sicilinde Hazine adına kayıtlı taşınmazların hiçbirini iade edilmemiştir.

HUKUKÎ ÇERÇEVE VE İLGİLİ İÇ HUKUK UYGULAMASI

A. Medeni Kanun

28. Türk hukukunda, bir taşınmaz malın tapu kütüğüne tescil edilmesi, ilke olarak, mülkiyet hakkını oluşturan tek hukuki işlemdir. Nitekim Medeni Kanun’un (1 Ocak 2022 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Kanun) 705. maddesi gereğince, bir taşınmaz mülkiyetinin kazanılması, tescille olur.

29. Türk Medeni Kanunu’nun 713. maddesinin 1 ve 2. fıkraları aşağıdaki şekildedir:

“Tapu kütüğünde kayıtlı olmayan bir taşınmazı davasız ve aralıksız olarak yirmi yıl süreyle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kişi, o taşınmazın tamamı, bir parçası veya bir payı üzerindeki mülkiyet hakkının tapu kütüğüne tesciline karar verilmesini isteyebilir.

Aynı koşullar altında, maliki tapu kütüğünden anlaşılamayan (...) bir kimse adına kayıtlı bulunan taşınmazın tamamının veya bölünmesinde sakınca olmayan bir parçasının zilyedi de, o taşınmazın tamamı, bir parçası veya bir payı üzerindeki mülkiyet hakkının tapu kütüğüne tesciline karar verilmesini isteyebilir.”

30. Türk Medeni Kanunu’nun 718. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“Arazi üzerindeki mülkiyet, kullanılmasında yarar olduğu ölçüde, üstündeki hava ve altındaki arz katmanlarını kapsar.

Bu mülkiyetin kapsamına, yasal sınırlamalar saklı kalmak üzere yapılar, bitkiler ve kaynaklar da girer.”

31. 1926 tarihli mülga Türk Medeni Kanunu’nun (4721 sayılı Kanun’la yürürlükten kaldırılmıştır.) 639. maddesinin 2. fıkrası gereğince, tapu sicilinde kayıtlı olan bir gayrimenkulün malikinin sicilden anlaşılmaması halinde, o gayrimenkulün zilyedini kendi adına tescilini isteyebilir.

B. Kadastro Kanunu

32. 3 Temmuz 1987 tarih ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu’nun 14. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“– Tapuda kayıtlı olmayan (...) bir (...) taşınmaz mal, (...) aralıksız en az yirmi yıldan beri malik sıfatıyla zilyetliğini belgelerle veya bilirkişi veyahut tanık beyanlarıyla ispat eden zilyedi adına tespit edilir. (...)”

33. Bu Kanun’un 19. maddesinin ilgili kısımları aşağıdaki şekildedir:

“(…) Taşınmaz mal üzerinde malikinden başka bir kimseye veya paydaşlarından birine ait muhdesat mevcut ise bunun sahibi, cinsi, ihdas tarihi ve iktisap sebebi belirtilerek tutanağın ve kütüğün beyanlar hanesinde gösterilir. (...)”

34. Türk Medeni Kanunu’nun 718. maddesinden (yukarıda 30. paragraf), bir taşınmazın zilyedinin ilke olarak o mülkün bütünleyici parçalarının da maliki olduğu ve bir arazinin mülkiyetinin kapsamına, üzerindeki yapıların da mülkiyetinin girdiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, taşınmaz mal üzerine arazi sahibi dışında bir kişiye ait bir yapı inşa edildiğinde, bu yapı

“muhdesat” olarak nitelendirilmektedir. Bir muhdesat malikinin mülkiyet hakkı yoktur; sadece sübjektif hakları vardır. Örneğin, bir muhdesatın değerinin, arazinin değerinden önemli ölçüde fazla olduğu durumlarda, muhdesat maliki, iyiniyetli olması koşuluyla, uygun bir bedel ödemesi karşılığında arazinin tamamının veya yeterli bir kısmının mülkiyetinin kendisine verilmesi için dava açabilir. Aynı şekilde taşınmazın kamulaştırılması halinde üzerindeki muhdesatın bedeli muhdesat malikine ödenir.

35. Kadastro Kanunu’nun 22. maddesi uyarınca, gereğince kadastro yapılmış olan yerlerin ikinci kez kadastro yapılamaz. Bazı istisnalar dışında, ikinci kadastro bütün sonuçlarıyla hükümsüz sayılır.

C. 5537 Sayılı Kanun

36. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun 27 Ağustos 2011 tarihinde kabul edilen 11. maddesinin (geçici) ilgili kısımları aşağıdaki şekildedir:

“Cemaat vakıflarının;

a) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup malik hanesi açık olan taşınmazları,

b) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup kamulaştırma, satış ve trampa dışındaki nedenlerle Hazine, Vakıflar Genel Müdürlüğü, belediye ve il özel idaresi adına kayıtlı taşınmazları,

c) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup kamu kurumları adına tescilli olan mezarlıkları ve çeşmeleri,

tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren oniki ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescil edilir.

(...)”

D. Danıştay Tarafından Verilen Kararlar

37. Hükümet, Mahkeme’ye, Danıştay tarafından sırasıyla 30 Kasım 2016 (E. 2016/2984, K. 2016/4228 ve E. 2016/3541, K. 2016/4229) ve 20 Şubat 2017 (E. 2016/1491, K. 2017/880) tarihlerinde verilmiş üç karar ibraz etmektedir. Bu kararlarla, idari mahkemelerinin, gayrimüslim azınlıklara bağlı vakıfların, 1936 Beyannamelerinde belirttiklerini ifade ettikleri taşınmaz malların mülkiyetini edinme taleplerini reddettikleri kararlar bozulmuştur. Danıştay bu kararı verirken, diğer hususların yanı sıra, ilgili mahkemelerin ihtilafı taşınmaz malların söz konusu beyannamelerde belirtilenlere karşılık gelip gelmediğini araştırmadan bu talepleri reddettiğini kaydetmiştir.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞME’YE EK 1 NO.LU PROTOKOL’ÜN 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

38. Başvuran, ulusal makamların, 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesiyle güvence altına alınan mülkiyet hakkını ihlal ettikleri iddiasında bulunmaktadır.

“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

(...)”

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

39. Hükümet, kabul edilemezliğe ilişkin üç itiraz ileri sürmektedir. İlk olarak, Mahkemeyi, başvurunun *kişi bakımından (ratione personae)* ve *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmadığı gerekçesiyle kabul edilemez

olduğuna karar vermeye davet etmektedir. İkinci olarak, iç hukuk yollarının tüketilmediğini ileri sürmektedir. Mahkeme bu itirazları ayrı ayrı inceleyecektir.

1. Kişi Bakımından (ratione personae) Bağdaşmama Hakkında

40. Hükümet, mevcut başvurunun yapıldığı tarihte, başvuranın tüzel kişiliğinin bulunmadığı ve Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında hükümet dışı kuruluş olarak tanımlanamayacağı gerekçesiyle, başvuranın Mahkeme önünde dava açma ehliyetinin bulunmadığı kanaatindedir. 1912 tarihli Geçici Kanun ve 2762 sayılı Kanun'a dayanarak, başvuranın tüzel kişilik kazanmak için herhangi bir girişimde bulunmadığını ve bu nedenle 2011 yılında vakıf statüsü tanınmadan önce hak ve borçlara ehil olmadığını veya bir taşınmazın mülkiyetini edinemeyeceğini iddia etmektedir. Mevcut başvuru bu nedenlerle, Sözleşme'nin 34. maddesiyle *kişi bakımından (ratione personae)* bağdaşmadığı için kabul edilmez olacaktır.

41. Başvuran, 19 Mart 1865 tarihli Hahambaşılık Nizamnamesi ile 14 Nisan 1950 tarihinde verilen ve 23 Eylül 1957 tarihinde Yargıtay tarafından onanan karara dayanarak bu iddiaya itiraz etmektedir.

42. Mahkeme yerleşik içtihadına göre, Sözleşme veya Protokolleri'nde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu ileri süren bir tüzel kişinin, ancak Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında bir "hükümet dışı kuruluş" olması durumunda Mahkeme'ye başvuruda bulunabileceğini hatırlatmaktadır (*Granitul S.A./Romanya*, no. 22022/03, § 25, 22 Mart 2011, burada yapılan atıflarla birlikte). İç hukukta tüzel kişiliğe sahip olmayan dini kurumlarla ilgili olarak, Mahkeme, bir kilisenin veya kilisenin dini organının, müritleri adına Sözleşme'nin 9. maddesiyle güvence altına alınan hakları kullanabileceğine karar vermiştir (*Beserabya Metropolit Kilisesi ve diğerleri/Moldova*, no. 45701/99, § 101, AİHM 2001-XII). Özellikle, *Hanya Katolik Kilisesi/Yunanistan* davasında (16 Aralık 1997 tarihli karar, (16

Aralık 1997 tarihli karar, §§ 38-42, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VIII), Mahkeme, başvuran kilisenin Yunan hukukunda *kendiliğinden (ipso facto)* tüzel kişilik kazanmamış olması nedeniyle dava açma ehliyetinin bulunmamasının, kiliseye, mülkiyet haklarına ilişkin herhangi bir ihtilafın mahkemeler tarafından karara bağlanmasını engelleyen ve böylece Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası anlamında “mahkemeye başvuru hakkının” özüne zarar veren gerçek bir kısıtlama getirdiğine karar vermiştir.

43. Mevcut davada, Mahkeme ilk olarak, ihtilaflı yargılamanın, İzmir Hahambaşısı'nın şahsi sıfatıyla değil, İzmir Hahambaşılığı ile ilgili olduğunu gözlemlemektedir. İzmir Hahambaşılığının tüzel kişiliğe sahip olup olmadığına bakılmaksızın, İzmir Hahambaşılığının, müritlerini temsil ettiği ve hukuki statüsü Osmanlı döneminden kalma hükümlerle düzenlenen dini bir kurum olduğu bilinmektedir.

44. . Öte yandan, başvuran, 2762 sayılı Kanun anlamında gayrimüslim cemaatlere bağlı vakıf statüsüne sahip olmasa da dosyadan, başvuranın dava açma ve taşınmaz edinme ehliyetinin idari makamlar veya mahkemeler tarafından yerel düzeyde hiçbir zaman sorgulanmadığı anlaşılmaktadır (*Bektashi Community ve diğerleri/Makedonya Eski Yugoslavya Cumhuriyeti*, no. 48044/10 ve 2 diğer başvuru, § 49, 12 Nisan 2018 ile karşılaştırınız). Özellikle başvuran tarafından açılan davalara bakan asliye hukuk ve kadastro mahkemeleri, *dava açma ehliyeti (locus standi)* sorgulanmaksızın menfaatlerini savunmak üzere hareket eden başvuranın tüzel kişiliği konusunu ele almamıştır.

45. Üstelik başvuranın kendi adına taşınmaz edindiği ve bunları serbestçe kullandığı tartışmasızdır. Nitekim başvuranın yukarıda atıfta bulunduğu 14 Nisan 1950 tarihli karardan, İzmir Asliye Hukuk Mahkemesinin, İzmir'deki başka bir taşınmazın ilgili adına tescil edilmesine hükmettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu mahkeme, bu kararı verirken, Hazinesinin İzmir Hahambaşılığının tüzel kişiliğe sahip olmadığı yönündeki iddiasını reddetmiş, aksine 19 Mart

1865 tarihli Hahambaşılık Nizamnamesi (23 Şevval 1281 - yukarıdaki 7. paragraf) ile tüzel kişilik kazandığını değerlendirmiştir.

46. Mahkeme, yukarıdakiler ışığında, İzmir Hahambaşılığının Sözleşme'nin 34. maddesi anlamında başvuran olarak değerlendirilebileceği sonucuna varmaktadır. Bu nedenle, Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen *kişi bakımından (ratione personae)* bağdaşmama itirazını reddetmektedir.

2. Konu Bakımından (ratione materiae) Bağdaşmama Hakkında

47. Hükümet, başvuranın, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülk" sahibi olmadığını ileri sürmektedir. Hükümet, dolayısıyla, şikâyetin *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmama nedeniyle kabul edilemez olduğunu değerlendirmektedir.

48. Başvuran, bu iddiaya itiraz etmektedir.

49. Mahkeme, Hükümetin *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmama bağlamında sunduğu itirazın söz konusu şikâyetin esasıyla yakından bağlantılı olduğu kanaatindedir. Sonuç olarak Mahkeme, bu itirazı esasla birleştirmeye karar vermektedir.

3. İç Hukuk Yollarının Tüketilmediği İtirazı Hakkında

50. Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmediğine dair itiraz etmektedir. Bu bağlamda iki gerekçe ileri sürmektedir. Hükümet, ilk olarak, başvuranın, 1912 tarihli Geçici Kanun ve 2762 sayılı Kanun uyarınca, tüzel kişilik kazanmasını ve taşınmazların tapu siciline kendi adına tescil edilmesini sağlayan iki hukuk yoluna sahip olduğunu ileri sürmektedir. Ancak başvuran, söz konusu hukuk yollarını zamanında kullanmamıştır.

51. Hükümet, ikinci olarak, başvuranın, 2011 yılında 2762 sayılı Kanun kapsamında vakıf statüsü kazandıktan sonra 5737 sayılı Kanun'un (geçici) 11. maddesine dayanarak, söz konusu taşınmaz da dâhil olmak üzere 29 taşınmazın tapu siciline kendi adına tescil edilmesi başvurusunda

bulunduğunu ifade etmektedir. Hükümet, söz konusu hükmün, dini azınlıklar tarafından kurulan vakıflara, hükümde listelenen koşulları karşılamak kaydıyla, taşınmazların mülkiyetini edinme ve bu taşınmazları tapu siciline kendi adlarına tescil ettirme imkânı verdiğini öne sürmektedir. Hükümet, İzmir Musevi Cemaati Vakfı adına tescil edilen taşınmazların özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu hukuk yolunun, makul bir başarı olasılığı sunan etkin bir hukuk yolu teşkil ettiğini ve başvuranın, ihtilaflı taşınmaza ilişkin başvurusunun reddedilmesinin ardından, ihtilaflı taşınmazın tapusunu alabilmek için çekişmeli idari itirazda bulunabileceğini ileri sürmektedir. Ancak Hükümete göre, başvuran bu imkânı kullanmamıştır.

52. Başvuran bu iddialara itiraz etmektedir.

53. Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmediğine dair itiraza ilişkin olarak, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının, Sözleşmeciler Devletlere, söz konusu iddialar kendisine sunulmadan önce kendilerine yöneltilen ihlal iddialarını önleme veya telafi etme imkânı vermeyi amaçladığını hatırlatmaktadır (bk. diğer birçok karar arasında, *G.I.E.M.S.R.L. ve diğerleri/İtalya* [BD], no. 1828/06 ve 2 diğer başvuru, § 176, 28 Haziran 2018). Mahkeme ayrıca, iç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediğinin, genel olarak, başvurunun kendisine sunulduğu tarihte değerlendirildiğini hatırlatmaktadır. Ancak Mahkeme'nin birçok kez belirttiği gibi, bu kuralın her davanın kendine özgü koşullarıyla gerekçelendirilebilecek istisnaları bulunmaktadır (*Baumann/Fransa*, no. 33592/96, § 47, 22 Mayıs 2001).

54. Mahkeme, başvuranın, mevcut başvuruyu sunmadan önce, ulusal mahkemelere şikâyetini Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamında inceleme ve iddia edilen ihlali telafi etme imkânı verdiğini gözlemlemektedir. Şüphesiz, Yargıtay, 15 Mart 2011 tarihli kararında, başvuranın 1912 tarihli Geçici Kanun tarafından sağlanan imkânı kullanmadığını tespit etmiştir (yukarıdaki 23. paragraf). Bununla birlikte, başvuran tarafından açılan iç hukuk davalarının ve mevcut başvurunun konusu, 1912 ve 1935 yıllarında Türk hukukunun kendisine sunduğu hukuk yollarını kullanmayan başvuranın

1605 yılından beri zilyetliğini sürdürdüğünü iddia ettiği bir taşınmazın tapusunu, bunca yıl sonra bile, alabilme hakkı olup olmadığının belirlenmesinden ibarettir. Ulusal mahkemeler, söz konusu ihtilafın esasını inceledikten sonra, başvuranın başvurusunu kesin olarak reddetmiştir. Sonuç olarak, Hükümetin esas itibarıyla Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikâyetin esasına ilişkin söz konusu itirazı reddedilmelidir.

55. Mahkeme, başvuranın, mevcut davada söz konusu olan da dâhil olmak üzere, bazı taşınmazların kendi adına tescil edilmesine yönelik başvurusunun Vakıflar Meclisi tarafından reddedilmesinin ardından idare mahkemeleri önünde itirazda bulunma imkânına ilişkin olarak, aşağıdaki nedenlerden dolayı, böyle bir hukuk yolunun Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikâyeti telafi edebileceğine ikna değildir. Öncelikle, 5737 sayılı Kanun'un (geçici) 11. maddesi, cemaatler tarafından kurulan vakıflara, 1936 Beyannamelerinde belirtilen taşınmazların tapu siciline kendi adlarına tescil edilmesi için başvuruda bulunma imkânı tanımıştır. Ancak 2011 yılında vakıf statüsü kazanan başvuranın 1936 yılında beyanname vermediği malumdur. Sonuç olarak, söz konusu hüküm ve söz konusu beyannamelerde belirtildiği iddia edilen taşınmazlara ilişkin Hükümet tarafından atıfta bulunulan Danıştay kararları somut olayda ilgili değildir (yukarıdaki 36. paragraf). Mahkeme, her hâlükârda, idare mahkemesinin, kadastro mahkemesi tarafından alınan söz konusu taşınmazın Hazine adına tescil edilmesine ilişkin kesin bir kararı nasıl iptal edebileceğini anlayamamaktadır.

56. Mahkeme, sonuç olarak, somut olayda, tüketilmesi gereken iç hukuk yollarının başvurunun kendisine yapıldığı tarihte değerlendirilmesi gerektiği yönündeki genel kuralı askıya almayı haklı çıkaracak özel koşulların bulunmadığı sonucuna varmaktadır. Sonuç olarak, Hükümet tarafından ileri sürülen itiraz kabul edilemezdir.

4. Sonuç

57. Mahkeme, bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olmadığını veya Sözleşme'nin 35. maddesinde belirtilen başka bir gerekçeyle kabul edilemez olmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermektedir.

B. Esas Hakkında

1. Tarafların İddiaları

58. Başvuran, öncelikle, Hükümetin iddiasının aksine, vakıf statüsü kazanmadan önce tüzel kişiliği olduğunu ileri sürmektedir. Başvuran, iddiasına dayanak olarak, 19 Mart 1865 tarihli Hahambaşılık Nizamnamesi ile 14 Nisan 1950 yılında alınan ve ardından Yargıtay tarafından onanan karara atıfta bulunmaktadır. Başvuran, ihtilaflı taşınmazın maliki statüsüne ilişkin olarak, söz konusu taşınmazın 1605 yılından beri aralıksız zilyetliğini sürdürdüğünü ve bu taşınmazın hiçbir zaman dava konusu olmadığını ileri sürmektedir. Başvuran, bu bağlamda, kendisine göre söz konusu taşınmazı senetsiz olarak tasarruf ettiğini gösteren, taşınmazın “hahamhane” olarak nitelendirildiği kadastro tespitlerine ve 1930, 1931, 1953 ve 1954 yıllarında yapılan yazışmalara atıfta bulunmaktadır (yukarıdaki 7. paragraf). Başvuran, benzer şekilde, söz konusu binanın tapu sicilinde *muhdesat* olarak nitelendirilmesine itiraz etmekte ve 1930 yılında yapılan kadastro çalışmasının 794 m²'lik araziye ve üzerine inşa edilen binayı kapsadığını ifade etmektedir. Başvurana göre, kendisinin inşa ettiği ve aralıksız olarak kullandığı bu binanın varlığı, Medeni Kanun'un 718. maddesi uyarınca mülkün tamamının maliki olduğunu göstermektedir (yukarıdaki 30. paragraf).

59. Başvuran, yukarıda 7. paragrafta belirtildiği üzere ihtilaflı taşınmazın yasal statüsünü hatırlatarak, önceki paragrafta belirtilen çeşitli faktörlerin, sahibi olduğunu iddia ettiği malvarlığı menfaatinin “önemli” olarak sınıflandırılacak kadar mühim olduğunu ve dolayısıyla Ek 1 No.lu

Protokol'ün 1. maddesi anlamında bir mülkiyet teşkil ettiğini gösterdiğini belirtmektedir. Başvuran ayrıca, söz konusu taşınmazın maliki olarak tapu siciline kaydedilmemesinin, bu hüküm tarafından korunan mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkını kullanmasına yönelik bir müdahale teşkil ettiği kanaatine varmaktadır. Başvuran, bu bağlamda, ihtilaflı taşınmazın kullanımından birkaç yıl boyunca *fiilen (de facto)* yoksun bırakıldığını iddia etmektedir. Başvuran özellikle, söz konusu taşınmazın malikinin belirlenmesi amacıyla ulusal makamlar tarafından atılan adımlara itiraz etmektedir. Başvuran, bu bağlamda, ulusal yargılamalar çerçevesinde hiçbir zaman vakıf olduğunu iddia etmediğini vurgulamakta ve ulusal makamların, kendi görüşüne göre bu konuda hiçbir yetkisi olmayan Vakıflar Müdürlüğünden taşınmaz hakkında bilgi talep etmesini anlaşılabilir bulmaktadır. Başvuran, benzer şekilde, söz konusu taşınmazın kendi adına tescil edilmesi için Bakanlar Kurulu kararının neden gerekli olduğunu da anlamamaktadır. Dahası, başvuran, 1912 tarihli geçici kanunun gerektirdiği şekilde bir listenin sunulmamasının, kendisinin bir taşınmazın maliki olmasını sürekli engelleyecek bir etkiye sahip olamayacağını ileri sürmektedir. Başvuran, bu bağlamda, böyle bir liste olmamasına rağmen, birçok taşınmazın kendi adına tescil edildiğine dikkat çekmekte ve bu nedenle ihtilaf konusu müdahalenin yasal dayanağı olmadığı kanaatine varmaktadır.

60. Başvuran, dahası, davasını ilgili makamlar önünde sunmak ve mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkını kullanmasına yönelik bir müdahale olarak gördüğü durumdan etkin bir şekilde şikâyetçi olmak için kendisine yeterli bir imkân sağlayacak adli yargılamayı başlatamadığını iddia etmektedir.

61. Hükümet, başvuranın Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında "mülk" sahibi olmadığını ileri sürmektedir. Hükümet, tapu siciline ya da benzer bir belgede başvurana mülkiyet hakkı tanıyan herhangi bir kayıt bulunmadığını vurgulamaktadır. Hükümet, ulusal mahkemeler tarafından alınan kararlara atıfta bulunarak, başvuranın ihtilaflı taşınmazın maliki olarak

tanınma iddialarının, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında “mülk” olarak nitelendirilmesi için iç hukukta yeterli bir temele sahip olmadığını ileri sürmektedir. Hükümet, ihtilaflı taşınmazın bulunduğu bölgede 1930 yılında yapılan kadastro çalışmasının ardından, taşınmazın malikinin tespit edilemediğini ve malik hanesinin boş bırakıldığını ifade etmektedir. Hükümet, ulusal yargılamalar sırasında, başvuranın vergi kayıtlarına ve taşınmazın kendi zilyetliğinde olduğu gerçeğine dayandığını, ancak ulusal mahkemelere taşınmazla ilgili herhangi bir vergi kaydı sunmadığını eklemektedir. Hükümet, mahkemelerin ihtilaflı arazi üzerine inşa edilen binayı *muhdesat* (üçüncü bir şahsa ait arazi üzerindeki yapı) olarak sınıflandırmaya karar verdiğini kabul etmekte, ancak söz konusu arazi üzerinde başvurana ait bir binanın varlığının zilyetlik karinesi oluşturmadığı kanaatine varmaktadır. Hükümet, *muhdesat* kavramının, Türk hukukuna, arazi sahipleri dışındaki kişilerin haklarını güvence altına almak ve arazi üzerine inşa edilen bina veya diğer yapıların malikinin arazinin maliki olmadığı durumlarda herhangi bir hak kaybını önlemek amacıyla getirildiğini ifade etmektedir. Hükümet, bir *muhdesata* sahip olmanın zilyedine mülkiyet hakkı vermediğini, sadece sübjektif bir hak tanıdığını belirtmektedir.

62. Hükümet ayrıca, somut olayda kazandırıcı zamanaşımı yoluyla mülkiyet edinme koşullarının karşılanmadığını ileri sürmektedir. Hükümet, başvuranın ihtilaflı taşınmazın kendi adına tescil edilmesine imkân tanıyan yasal gereklilikleri yerine getirdiğini gösteren herhangi bir belgeye sahip olmadığını belirtmektedir. Hükümet, İzmir Musevi Cemaati Hahambaşılığı başkanının keşif tutanağında belirttiği gibi, başvuranın söz konusu taşınmazı terk ettiğini, taşınmaz üzerindeki zilyetliğini sürdürmediğini ve bu terk durumunun mülkiyeti edinmesini engellediğini ifade etmektedir. Hükümet, Mahkeme'nin dikkatini, 31 Ekim 2006 tarihli bilirkişi raporunun, ihtilaflı taşınmaz üzerine eski, harap ve kullanılmayan bir bina inşa edildiğini ve başvuranın taşınmaz üzerindeki zilyetliğinin ihtilaflı ve fasılalı olduğunu ortaya koyduğuna çekmektedir. Hükümet ayrıca, Kadastro Mahkemesinin,

21 Mart 2008 tarihli kararında, ihtilaflı taşınmazın başvuran adına tescil edilmesini gerektirecek kesin bir delil bulunmadığına karar verdiğini belirtmektedir. Hükümet, yerel mahkemelerin başvuranın iddialarını incelediği sonucuna varmakta ve kazandırıcı zamanaşımı yoluyla mülkiyet edinme koşullarının yerine getirilmediğini tespit etmektedir. Dahası, Hükümet, başvuranın 1912 ve 1935 Kanunları kapsamında kendisine sunulan imkânları kullanmadığını vurgulamaktadır.

2. Mahkemenin Değerlendirmesi

a) Bir “mülk” varlığı hakkında

63. Mahkeme, tarafların, başvuranın Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi ile korunabilecek bir mülke sahip olup olmadığı konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu kaydetmektedir. Mahkeme, sonuç olarak, başvuranın içinde bulunduğu hukuki durumun Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi kapsamına girip girmediğini tespit etmeye davet edilmektedir.

64. Mahkeme, “mülk” kavramının özerk kapsamına ilişkin olarak, yerleşik içtihatlarına atıfta bulunmaktadır (*Iatridis/Yunanistan* [BD], no. 31107/96, § 54, AİHM 1999-II ve *Beyeler/İtalya* [BD], no. 33202/96, § 100, AİHM 2000-I). Bu bağlamda, bir Devletin iç hukukunun belirli bir menfaati “hak” veya hatta “mülkiyet hakkı” olarak tanımaması, söz konusu menfaatin belirli durumlarda Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi anlamında “mülk” olarak nitelendirilmesini engellemez (*Brosset-Triboulet/Fransa* [BD], no. 34078/02, § 71, AİHM 2010). Mahkeme, somut olayda, bir bütün olarak ele alındığında, koşulların başvuranı Ek 1. No.lu Protokolün 1. maddesiyle korunan önemli bir menfaat sahibi yapıp yapmadığını değerlendirmelidir (*Fabris/Fransa* [BD], no. 16574/08, § 51, AİHM 2013 (alıntılar)). Buna yönelik olarak, aşağıdaki hukuki ve fiili unsurlar dikkate alınmalıdır.

65. Mahkeme, somut olayda, öncelikle, söz konusu taşınmazın 1605 yılında sinagog olarak kullanılmak üzere inşa edilen bir bina ile daha sonra

iki parselde bölünen ancak başlangıçta 794 m² olan bir araziden oluştuğunu gözlemlemektedir (yukarıdaki 8. paragraf). Söz konusu taşınmazın tamamını kapsayan 1930 tarihli kadastro çalışmasından, binanın önce sinagog olarak, daha sonra da İzmir Hahambaşının evi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Özetle, kadastro çalışmalarına ve yukarıdaki 8. paragrafta atıfta bulunulan belgelere göre, başvuran taşınmazın tamamını senetsiz tasarruf etmektedir. Ayrıca, 24 Nisan 2002 tarihinde hazırlanan bilirkişi raporundan, İzmir Hahambaşılığının söz konusu binayı 2002 yılında, yani başvuranın söz konusu taşınmazın kendi adına tescil edilmesine yönelik dava açmasından sonra (yukarıdaki 10. paragraf) idari bina olarak kullandığı (yukarıdaki 11. paragraf) anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, 1930 yılında yapılan kadastro çalışmalarından sonra ve başvuranın kadastro mahkemesi nezdinde dava açtığı 2000 yılına kadar taşınmazın statüsü değişmemiştir. Nitekim dosyadaki unsurlardan, bu dönem boyunca Hazine de dâhil olmak üzere hiç kimsenin taşınmazın maliki sıfatıyla tanınma amacıyla adli yargılama başlatmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, taşınmazın kamuya ait olduğu da iddia edilmemektedir. Sonuç olarak, sinagogun 1605 yılında inşa edilmesinden itibaren, yani yaklaşık dört asır boyunca, başvuranın ihtilafli taşınmaz üzerinde aralıksız ve davasız bir zilyetliğe sahip olduğu kabul edilebilir. Dahası, söz konusu taşınmaz, İzmir Yahudi cemaatinin dini yaşamıyla bağlantılı belirli özelliklere ve kullanıma sahiptir.

66. Mahkeme, yukarıda belirtilenleri dikkate alarak, başvuranın, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında “mülk” teşkil eden bir malvarlığı menfaatine sahip olduğundan şüphe duymamaktadır. Dolayısıyla söz konusu hüküm uygulanabilir niteliktedir. Sonuç olarak, söz konusu şikâyetin Sözleşme ile *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmamasına ilişkin itirazın reddedilmesi uygundur.

b) Bir müdahalenin varlığı hakkında

67. Mahkeme, başvuran tarafından başlatılan ilk davanın, söz konusu binanın (eski bir sinagog) kendi adına tescil edilmesini sağladığını, ancak binanın üzerine inşa edildiği arazinin mülkiyetini edinemediğini tespit etmektedir. Bununla birlikte, 1930 yılında bu taşınmazın tamamı üzerinde yapılan kadastro çalışması, başvuranın taşınmazın tamamını senetsiz tasarruf ettiğini göstermiştir. Başvuran tarafından başlatılan sonraki davalar, söz konusu taşınmaz üzerinde başvuran lehine sübjektif bir hakkın - “*muhdesat*” - tanınmasıyla sonuçlanmış, ancak başvuranın taşınmazın maliki sıfatı tanınmamıştır. Mahkeme, yukarıda belirtilenleri dikkate alarak, başvurana ait binanın (eski bir sinagog) üzerine inşa edildiği arazinin - Yargıtay kararının ardından - Hazine adına tescil edilmesinin, ilgilinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale teşkil edebileceğini kaydetmektedir (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, *Trgo/Hırvatistan*, no. 35298/04, § 54, 11 Haziran 2009). Bu nedenle Mahkeme, şikâyet edilen müdahalenin Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi uyarınca haklı olup olmadığını değerlendirmelidir.

c) Müdahalenin haklı gösterilmesi hakkında

68. Mahkeme, Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. Maddesinin, mal ve mülk dokunulmazlığına saygı hakkının kullanımına kamu makamlarının müdahalesinin yasal olmasını gerektirdiğini hatırlatmaktadır: bu maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ancak “hukukun genel ilkelerine uygun olarak” mal ve mülkten yoksun bırakmaya izin vermektedir. Dahası, demokratik bir toplumun temel ilkelerinden biri olan hukukun üstünlüğü ilkesi Sözleşme’nin tüm maddelerinde yer alan bir kavramdır (*Vistiņš ve Perepjolkins/Letonya* [BD], no. 71243/01, §§ 95, 25 Ekim 2012, bu kararda yapılan atıflarla birlikte).

69. Bununla birlikte, iç hukukta yasal bir temelin varlığı, bu haliyle, yasallık ilkesinin karşılamak için yeterli değildir. Bu yasal temelin ayrıca,

hukukun üstünlüğüne uygun olan ve keyfilığe karşı güvenceler sunan belirli bir nitelik teşkil etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi anlamında “hukuk” kavramının, Sözleşme'nin diğer hükümlerinde kendisine atfedilen anlamla aynı olduğu hatırlanmalıdır. Sonuç olarak, Anayasa da dâhil olmak üzere Sözleşmecî Devletin iç hukukuna uygun olmanın yanı sıra, mülkiyetten yoksun bırakmanın dayandığı hukuk normları yeterince erişilebilir, kesin ve uygulamada öngörülebilir olmalıdır (*ibid.*, §§ 96-97, atıfta bulunulan referanslarla birlikte, ayrıca bk. *N.M. ve diğerleri/Fransa* (esas), no. 66328/14, § 59, 3 Şubat 2022, atıfta bulunulan referanslarla birlikte).

70. Mahkeme, dahası, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesinin mülk edinme hakkını güvence altına almadığını hatırlatmaktadır. Sözleşmecî Devletlerin, tüzel kişiler tarafından taşınmaz ve arazi ediniminin düzenlenmesi konusunda geniş bir takdir yetkisine sahip olması gerektiğine şüphe yoktur. Nitekim burada, Sözleşmecî Devletlere, bu tüzel kişilerin beyan ettikleri amaç ve hedeflerine ulaşmalarına izin verirken, genel menfaate uygun olarak, kamu düzenini ve toplumun menfaatlerini korumak için gerekli tedbirleri uygulama imkânı vermek söz konusudur (*Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı/Türkiye*, no. 34478/97, § 52, 9 Ocak 2007, atıfta bulunulan referanslarla birlikte).

71. Mahkeme, somut olayda, öncelikle, ihtilaf konusu yargılamanın, başvuran tarafından inşa edilen ve kullanılan bir bina ile binanın üzerine inşa edildiği araziden oluşan kayıtsız bir taşınmazla ilgili olduğunu gözlemlemektedir. Başvuran, ikinci kadastro çalışması tespitlerine itiraz etmek ve söz konusu taşınmazın tamamının mülkiyetini elde etmek için dava açmıştır. Başvuran, bu amaçla, diğerlerinin yanı sıra, 1930 yılında gerçekleştirilen ilk kadastro çalışmasının tespitlerine dayanmıştır. Ancak Kadastro Mahkemesi, 21 Mart 2008 tarihli bir kararla, başvuranın başvurusunu iki gerekçeyle reddetmiştir. Kadastro Mahkemesi, ilk olarak, Vakıflar Meclisinin onayının ve Bakanlar Kurulu kararının bulunmamasına

dayanmıştır (yukarıdaki 18 ve 22. paragraflar). Kadastro Mahkemesi, ikinci olarak, ihtilaflı parsellerin başvuranın adına tescil edilmesi gerektiğine dair kesin delil unsurlarının bulunmadığını tespit etmiştir. Yargıtay da ilk derece mahkemesi tarafından verilen gerekçelere ek olarak 1912 tarihli geçici kanuna (yukarıdaki 23. paragraf) dayanmıştır. Mahkeme bu gerekçeleri ayrı ayrı inceleyecektir.

72. Mahkeme, ilk olarak Vakıflar Meclisinin onayının ve Bakanlar Kurulu kararının olmaması ile ilgili olarak, Hükümetin kendisine sunduğu görüşlerde, bu gerekçeleri ileri sürmediğini veya söz konusu taşınmazın maliki sıfatının tanınması için bu tür izinleri gerektiren yasal dayanağı belirtmediğini gözlemlemektedir. Mahkeme, dosyadaki belgeleri dikkate alarak, Kadastro Mahkemesinin 2762 sayılı Vakıflar Kanunu hükümlerini uyguladığını tespit etmektedir. Bununla birlikte başvuran, 2762 sayılı Kanun'un sunduğu mal varlığını belirten bir beyanname sunma ve böylece vakıf statüsü kazanma imkânından yararlanmamış olması nedeniyle (yukarıdaki 6. paragraf), bu davaya konu olan başvuruyu yaptığı sırada gayrimüslim azınlıklar tarafından kurulmuş bir vakıf statüsüne sahip değildi. Mahkeme, bu koşullar altında, diğerlerinin yanı sıra vakıfların taşınmaz mal edinme rejimini düzenleyen bu kanunun somut olayda nasıl uygulanmış olabileceğini anlayamamaktadır.

73. Kadastro Mahkemesinin, ihtilaflı taşınmazların ilgili kişi adına tescil edilmesini gerektirecek kesin herhangi bir delil unsuru bulunmadığını değerlendirdiği de doğrudur. Bununla birlikte, mahkemenin bu değerlendirmesi herhangi bir olgusal delile dayanmamakta ve ihtilaflı taşınmazın statüsüne ilişkin olarak yukarıda açıklanan durumun gerçekliğini dikkate almamaktadır (yukarıdaki 65. paragraf). Nitekim ihtilaflı arazi üzerine 1605 yılında bir sinagog inşa edildiği ve yüzyıllar boyunca başvuran tarafından kullanıldığı tartışmalı değildir. Binanın kullanımı daha sonra değiştirilmiş olsa da özellikle 24 Nisan 2002 tarihinde hazırlanan bilirkişi raporundan, söz konusu binanın 2002 yılında, yani başvuranın söz konusu

mülkün kendi adına tescil edilmesine yönelik dava açmasından sonra (yukarıdaki 10. paragraf), halen İzmir Hahambaşılığı tarafından idari bina olarak kullanıldığı (yukarıdaki 11. paragraf) anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, başvuranın, sinagogun inşa edildiği tarihten itibaren yaklaşık dört asır boyunca ihtilaflı taşınmaz üzerinde aralıksız ve davasız bir zilyetliğe sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ayrıca, somut olayda, ihtilaflı arazinin zilyetliğinin söz konusu binanın zilyetliğinden ayrılabilir olduğunu gösteren herhangi bir unsur bulunmamaktadır.

74. Kuşkusuz, İzmir Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından 2006 yılında icra edilen keşif neticesinde (yukarıda 17. paragraf), İzmir Hahambaşılığının bu binayı kullanmaya son verdiği; ancak emlak vergilerini ödemeye devam ettiğini belirttiği anlaşılmaktadır. Mahkeme, Hükümetin, Kadastro Mahkemesinin kararını haklı göstermek için taşınmazın terk edildiği yönündeki iddiaya vurgu yaptığını gözlemlemektedir. Ancak, Kadastro Mahkemesi kararında, başvurana sübjektif hak tanıdığı binayla, yani bir “muhdesat” ile ilgili olan bu olgusal unsura önem vermemiştir.

75. Mahkemenin nazarında, söz konusu bina ile ilgili olarak başvuran lehine sübjektif bir hakkın - “muhdesat” - tanınması, olay ve olguların değerlendirilmesi hususunda önemli bir unsur teşkil etmektedir. Ancak, Hükümetin de açıkladığı üzere (yukarıdaki 61. paragraf), Türk hukukunda, bu hak, mülkiyet hakkı anlamına gelmemektedir. Ayrıca, binanın *başlangıçta* (*ab initio*) üçüncü bir şahsa veya Hazineye ait bir taşınmaz üzerine inşa edildiği iddia edilmemekte olup söz konusu binanın kaydedilmemiş bir arazi üzerine inşa edildiği açıktır. Nitekim, -hiçbir zaman böyle bir hak iddiasında bulunmamış olan- Hazinesin mülkiyet hakkı ancak ihtilaflı yargılamanın sonunda tanınmıştır.

76. Son olarak, Yargıtay da ihtilaflı taşınmazın başvuran adına tescil edilmemesini haklı göstermek için 1912 tarihli geçici kanuna dayanmıştır. Mahkeme, Hükümetin de vurguladığı gibi, başvuranın 1912 ve 1935 kanunları kapsamında kendisine sunulan imkânları kullanmadığını

gözlemlemektedir. Mahkeme, bununla birlikte, 1912 veya 1935 yıllarında başvuruda bulunulmamasının, söz konusu taşınmazın tapusunun elde edilmesine nasıl engel teşkil ettiğini anlamamaktadır. Nitekim, dava dosyasından, 1912 tarihli geçici kanun anlamında bir başvurunun veya “1936” olarak adlandırılan bir beyannamenin bulunmamasının, başvuranın diğer taşınmazların mülkiyetini edinmesine hiçbir zaman engel teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Öncelikle, İzmir Hahambaşılığı niteliğiyle başvuran, zilyetliğinde bulunan taşınmazların tapu siciline kaydedilmesini sağlayabilmiştir (bk. 14 Nisan 1950 tarihinde alınan ve 23 Eylül 1957 tarihinde Yargıtay tarafından onaylanan karar, yukarıdaki 7. paragraf). Ardından, başvuran, 2011 yılında vakıf statüsü kazandığında, tapu sicilinde “sinagog” veya “İzmir Karataş Yahudi cemaatinin ibadet yeri” veya “Yahudi cemaati adına” olarak tescil edilen taşınmazın maliki olarak tanınmıştır.

77. Mahkeme, yukarıda belirtilenleri dikkate alarak, Vakıflar Meclisinin onay vermemesinin ve Bakanlar Kurulunun bir karar almamasının, başvuranın ihtilafli parselleri kendi adına tescil ettirmek için yaptığı başvurunun reddedilmesinin temel gerekçesi olduğuna ikna olmaktadır. Ancak bu koşullar, 2762 sayılı Kanun uyarınca kurulan gayrimüslim azınlıklara ait vakıfların taşınmaz edinimi için geçerliydi. Başvuran, başvuruda bulunduğu sırada, bu kategori kapsamına girmemekteydi. Sonuç olarak, başvuranın davasının karara bağlanmasıyla açıkça ilgili olmayan hükümlerin uygulanması nedeniyle söz konusu tapuların kaydedilmemesinin öngörülebilir olduğu düşünülemez. Nitekim başvuran, söz konusu taşınmazı yıllarca ve hatta birkaç yüzyıl boyunca senetsiz tasarruf etmesine rağmen, 1930 yılında yapılan kadastro çalışması tespitlerine dayanan başvurusunun reddedileceğini makul bir şekilde öngöremezdi (bk. *bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, yukarıda anılan *Fener Rum Erkek Lisesi Vakfı*, § 57; *Bozcaada Kimisis Teodoku Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı/Türkiye*, no. 37639/03 ve 3 diğer başvuru, § 54, 3 Mart 2009).

78. Mahkeme, bu değerlendirmeler ışığında, ihtilaf konusu müdahalenin yasallık ilkesiyle uyumlu olmadığı ve dolayısıyla başvuranın mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkını ihlal ettiği kanaatindedir.

79. Bu nedenle, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'YE EK 1 NO.LU PROTOKOL'ÜN 1. MADDESİYLE BİRLİKTE SÖZLEŞME'NİN 14. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

80. Başvuran, aynı olaylara dayanarak, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle birlikte Sözleşme'nin 14. maddesinin ihlal edilmesinden şikâyet etmektedir.

81. Mahkeme'nin, Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin gerekçeleri göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu şikâyetin kabul edilebilirliğini ve esasını ayrıca incelemesine gerek yoktur.

III. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

82. Sözleşme'nin 41. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

83. Başvuran, esas hakkında görüşlerini sunması için kendisine verilen süre içerisinde adil tazmin talebinde bulunmamış veya başvuru formunda belirtilen talebi yinelememiştir. Dolayısıyla Mahkeme, başvurana bu bağlamda herhangi bir miktar ödenmesine gerek olmadığı kanaatindedir.

84. Bunun yanı sıra, bu değerlendirme, iç hukuk hükümlerinin başvuranlara verebileceği, yargılamanın yeniden görülmesine ilişkin

muhtemel bir hakka zarar vermemektedir (bk. aynı anlamda, *Akvardar/Türkiye*, no. 48171/10, § 102, 29 Ekim 2019).

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamındaki şikâyetin *konu bakımından (ratione materiae)* bağdaşmaz olduğuna dair ilk itirazın davanın esasıyla birleştirilmesine ve reddedilmesine;
2. Ek 1 No.lu Protokol'ün 1.maddesi bağlamındaki şikâyetin kabul edilebilir olduğuna;
3. Ek 1. No.lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edildiğine;
4. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesiyle birlikte, Sözleşme'nin 14. maddesi bağlamındaki şikâyetin kabul edilebilirliğinin ve esasının ayrıca incelenmesine gerek olmadığına karar vermektedir.

İşbu karar, Fransızca dilinde tanzim edilmiş olup Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca 21 Mart 2023 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdürü

Arnfinn Bårdsen
Başkan